

---

**Defter-i Dervîşân: Yenikapı Mevlevîhânesi Günlükleri**

Hazırlayan: Sezai Küçük, Bayram Ali Kaya

İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2011, 480 sayfa.

---

Mevlevî tarikatının en önemli merkezlerinden biri olan Yenikapı Mevlevîhânesi, İstanbul'da kurulmuş olan Mevlevî dergâhları arasında kuruluş tarihi itibarıyla Galata Mevlevîhânesi'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Zamanla gelişip büyüyen ve Mevlevîliğin İstanbul'daki en büyük merkezi haline gelen dergâh, Mevlevîler'ce âsitâne olarak kabul edilmiş ve başta padişahlar olmak üzere, devlet ricâlinin ilgi ve alâkalarını üzerinden hiç eksik etmedikleri bir yer haline gelmiştir. Msiki, kültür ve edebiyat alanında temayüz etmiş birçok önemli ismin yetişmesine de katkıda bulunmuş olan Yenikapı Mevlevîhânesi'nde, Mevlevîlik tarihinde çok mühim yeri olan pek çok sima postnişinlik vazifesinde bulunmuştur.

XVIII. yüzyılın son çeyreğinden, tekkelerin kapandığı tarihe kadar bu dergâhta görev yapan son yedi postnişin farklı bir uygulamaya imza atarak *Defternâmehâ-yı Dervîşân* ismini verdikleri iki ayrı deftere günlük tarzında notlar tutmuşlardır. *Defter-i Dervîşân* ismiyle bilinen bu defterler dönemin tarihî, tasavvufî, siyâsî ve sosyal olaylarının kayıtlarını ve özellikle de Mevlevî tarikatı, şeyhleri, dervişleri ve dergâhlarıyla ilgili hadiselerin gün, hatta bazan saat kayıtlarını ihtiva etmektedir.

*Defter-i Dervîşân*'ın ilk defteri Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ali Nutkî Dede (ö. 1189/1775) tarafından 21 Zilhicce 1213 (26 Mayıs 1799) tarihinde yazılmaya başlanmıştır. Bu defterin ilk yirmi iki varlığında Ali Nutkî Dede'nin tutmuş olduğu notlar bulunmaktadır. Ali Nutkî Dede *Defter-i Dervîşân*'a kendisine intisap eden dervişlerin isimleri, meslekleri ve intisap tarihlerini kaydederek başlamıştır. Bu kısımda ayrıca dervişlerin dergâha geliş, çile çıkaranaın matbah-ı şerife giriş, semâ-ı şerifi meşk edenlerin mukâbele-i şerife giriş, matbah-ı şerifte çilesini tamamlayanların hücreye çıkış ve Mevlevî muhiblerinin arakıyye giyiş tarihleri de kaydedilmiştir. Defterde ayrıca bazı şeyhler ve dervişlerin vefat tarihleri, İstanbul'da çıkan yangınların tarihleri ve yerleri, İstanbul'daki yağmur ve kar yağışları, mevlevîhânelerde yaşanan çeşitli gelişmeler, dergâhı ziyarete gelen Mevlevîler, dergâh içinde görevlendirilen dervişler, dergâha gelen atıyyeler ve bazı Mevlevî şeyhlerinin azil ve tayin tarihlerine ilişkin kayıtlar da bulunmaktadır.

Ali Nutkî Dede'nin 1804 yılında vefat etmesiyle *Defter-i Dervîşân*'ın ilk defterine kayıt tutma işi dergâhın on beşinci postnişini olan kardeşi Abdülbâki Nâsır Dede (ö. 1236/1821) tarafından sürdürülmüştür. Abdülbâki Nâsır Dede'nin tuttuğu kayıtlar defterin 23<sup>a</sup>-96<sup>b</sup> varakları arasında bulunmaktadır. Bu kısımda Yenikapı, Kasımpaşa, Galata, Üsküdar, Afyonkarahisar, Beşiktaş ve Tavşanlı mevlevîhânelerine mensup bazı Mevlevî derviş ve şeyhlerinin vefat tarihleri ve kısa biyografileri, dervişlerin dergâha geliş, çile çıkarana dervişlerin matbah-ı şerife giriş, semâ meşk eden dervişlerin mukâbele-i şerife giriş, çilesini tamamlayan dervişlerin hücreye çıkış, Mevlevî muhiblerinin arakıyye ve sikke giyiş tarihleri kaydedilmiştir. Kayıtlar arasında ayrıca çeşitli tarikat şeyhlerinin kısa biyografileriyle birlikte vefat tarihleri, bazı Mevlevî şeyhlerinin azil ve tayinleri, Sultan II. Mahmud'un çocuklarıyla ilgili bilgiler, doğum ve vefat tarihleri, dergâh içinde görevlendirilen dervişlerle ilgili bazı bilgiler, lugazlar ve çeşitli hastalıklar için reçetelere rastlanmaktadır. Abdülbâki Nâsır Dede'nin tuttuğu kayıtların Ali Nutkî Dede'ninkilere göre daha sistematik ve düzenli olduğu görülmektedir.

*Defter-i Dervîşân*'ın ikinci defteri ise Abdülbâki Nâsır Dede'nin 23 Rebiülâhir 1231 (23 Mart 1816) tarihli bu defteri dergâha vakfettiğini yazdığı

kayıtla başlamaktadır. Abdülbâki Nâsır Dede kendi meşihati döneminde dervişlerin dergâha geliş, matbah-ı şerife giriş, semâ meşk eden dervişlerin mukabele-i şerife giriş, sikke ve arakıyye giyiş ve bazı Mevlevî şeyhlerinin çocuklarının doğum, vefat ve evlilik tarihleri ile ilgili kayıtları tutmuştur. Bu defterde ayrıca Yenikapı Mevlevîhânesi vakfiyesi ve tevliyeti, dergâhta türbedar, neyzenbaşı, aşırhan, duacı, meydancı, imam, bevab, müezzin, sebilci, semâzenbaşı, kandilci, aşçıbaşılık görevine getirilen dervişlerin isimleri ve göreve getirilme tarihleri, bazı Mevlevî, Rifâî, Sünbülî, Nakşî, Halvetî, Uşşâkî şeyhlerinin meşihat ve vefat tarihleriyle birlikte kısa biyografileri, Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tarihçesi ve tamiri, İstanbul'da meydana gelen doğal âfet, yangın vb. olayların tarihleri ve Konya'daki dergâhın tamirine ilişkin çok sayıda kayıt bulunmaktadır. Abdülbâki Nâsır Dede'den sonra dergâha şeyh olan oğlu Recep Hüseyin Hüsnî Dede'nin (ö. 1245/1826) tuttuğu kayıtlarda ise Mevlevî şeyhleri ve dervişlerinden bazılarının vefat, kendi meşihati döneminde dervişlerin dergâha geliş ve matbah-ı şerife giriş, semâ meşk eden dervişlerin mukabele-i şerife giriş ve ayrıca sikke ve arakıyye giyiş tarihleri bulunmaktadır.

*Defter-i Dervîşân*'ın ikinci defterinde, Yenikapı Mevlevîhânesi'nin Recep Hüsnî Dede'den sonraki postnişini olan Abdürrahim Künhî Dede'ye (ö.1247/1831) ait onun meşihati döneminde arakıyye giyen dervişlerin kaydedildiği sadece bir varaklık kayıt bulunmaktadır. Abdürrahim Künhî Dede'nin vefatından sonra posta geçip Yenikapı Mevlevîhânesi'nin en önemli postnişinlerinden biri olan, ayrıca Tanzimat dönemi ve XIX. yüzyıl siyasî hayatına damgasını da vuran Osman Selahaddin Dede'nin (ö. 1304/1887) kendi meşihati döneminde dervişlerin dergâha geliş ve matbah-ı şerife giriş, semâ meşk eden dervişlerin mukabele-i şerife giriş, sikke ve arakıyye giyiş, çilesini tamamlayan dervişlerin hücreye çıkış tarihlerine ilişkin tuttuğu notlar ise ikinci defterde dağınık haldedir.

Osman Selahaddin Dede'nin vefatı üzerine, o hayatta iken de yerine vekâlet eden oğlu Mehmed Celâleddin Dede'nin (ö. 1326/1908) tuttuğu kayıtlar da ikinci defterin 71<sup>b</sup>-72<sup>a</sup> ve 79<sup>b</sup>-81<sup>a</sup> varaklarında yer almaktadır. Bu kısımlarda Mehmed Celâleddin Dede'nin meşihati döneminde dervişlerin dergâhta çileye giriş tarihlerine dair bilgiler bulunmaktadır. Defterin 70<sup>b</sup>-71<sup>a</sup>, 81<sup>b</sup>-82<sup>a</sup> ve 88<sup>b</sup> varaklarında ise Mehmed Celâleddin Dede'nin vefatından sonra postnişin olarak atanan oğlu Mehmed Abdülbâki Dede'nin (ö. 1935) bazı dervişlerin kısa biyografileri ve vefat tarihleri, ayrıca kendi meşihati döneminde dervişlerin dergâhta çileye giriş tarihlerine ilişkin kayıtları yer almaktadır.

El yazması halinde bulunan bu defterlerin transkripsiyon ve imlâsı, birinci defterin Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Bölümü 1194 numarada

kayıtlı olan, ikinci defterin ise Yenikapı Mevlevîhânesi'nin son şeyhi Abdülbaki Baykara'nın torunu Nâsır Baki Baykara'nın özel arşivinde bulunan nüshaları esas alınarak Yrd. Doç. Dr. Sezai Küçük ve Doç. Dr. Bayram Ali Kaya tarafından 2011 yılında yapılmıştır. Defterler, Zeytinburnu Belediye Kültür Yayınları arasında *Defter-i Dervîşân: Yenikapı Mevlevîhânesi Günlükleri* adıyla transkripsiyonlu ve tıpkıbasımlı olarak yayımlanmıştır.

*Defter-i Dervîşân*'ın bu neşri Dr. Abdülbaki Baykara'nın yazmış olduğu takriz yazısı ve eseri yayına hazırlayanların "Önsöz"ü ile başlamaktadır. Yrd. Doç. Dr. Sezai Küçük ve Doç. Dr. Bayram Ali Kaya'nın okuyucular için hazırladığı giriş yazısında ise Yenikapı Mevlevîhânesi, *Defter-i Dervîşân* ve defterlerin bazı teknik özellikleri ile ilgili bilgi verildiği, ayrıca *Defter-i Dervîşân*'a yapılan bazı kayıtların başlıklar altında (doğum, vefat, dergâha gelen dervişler, dergâh dahilindeki görevlendirmeler, dergâhların tamirleri, dergâha gelen atıyyeler, atamalar, aziller, doğal âfet ve yangınlar) listelendiği bir bölüm de bulunmaktadır. Ardından metnin hazırlanmasında, transkripsiyon, imlâ ve "İndeks"inde izlenen yola dair geniş açıklamalar yapılmıştır. Eserin tıpkıbasımlı ve transkripsiyonlu kısmından sonra ise *Defter-i Dervîşân*'da geçen Mevlevîlikle ilgili kelime ve terimlerden oluşan seçme bir "Sözlük" ve bir "İndeks" bulunmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Sezai Küçük ve Doç. Dr. Bayram Ali Kaya'nın son derece titiz çalışmalarının bir ürünü olan bu eserin transkripsiyon ve imlâsında takip ettikleri usule bakılacak olursa, eklerdeki ünlülerde büyük oranda normalleştirme yoluna gidildiği,<sup>1</sup> ünsüzlerde metne sadık kalındığı,<sup>2</sup> bazı kelime kökleri ile edat ve eklerdeki ünlüler için klişeleşmiş şekiller kullanıldığı görülürken;<sup>3</sup> bazılarında ise günümüzdeki kullanım şeklinin tercih edildiği,<sup>4</sup> Arapça, Farsça ve Türkçe kökenli kelimelerin imlâsında metindeki şekillerinin korunduğu,<sup>5</sup> semt, ilçe, şehir, ülke vb. yer adlarının yazımında metne bağlı kalındığı<sup>6</sup> ve gün ile ay adlarının yazımında da metindeki şekilleri korunduğu<sup>7</sup> görülmektedir. Ayrıca nüshada olmayıp metin tamiri yoluyla metne eklenen kelime, başlık vb. unsurlar köşeli parantez içinde verilmiş, silinme, karalanma ve nüshadan kaynaklanan çeşitli problemler nedeniyle okunamayan yerlere parantez içinde üç nokta konularak dikkat

1 Anın, devletli, gelip, gidip

2 Almışdı, buyurmuşdur, çıkdı, yapıdı

3 Berü, için, kendü

4 Demek, değil, verip, yukarı

5 Bağçevân, bâzîrgân, mahabbet, müşkil, terceme

6 Eyyûb, Kütâhiyye, Mağnisâ, Yenikapı

7 Pazarertesi, çehârşenbe, yevmül-cum'a, ibtidâ-i reb'ül-evvel

çekilmiştir. Doğru okunuşundan emin olunamayan kelimelerin yanlarına ise parantez içerisinde soru işareti ilâve edilmiştir. Özellikle birinci defterin kendi içerisindeki karışıklığı ve belli bir düzene sahip olmamasından dolayı, transkripsiyon sırasında yeni paragraf oluşturma ve noktalama işaretleri vb. uygulamalara başvurmak suretiyle kayıtlar bir düzene kavuşturulmuştur. Her iki defterde de üstü çizilerek iptal edilen kayıtlar ise metnin dışında bırakılarak transkripsiyonları yapılmamış, toplam miktarı bir hayli yekün tutan boş varaklara ise “[boş]” yazılarak dikkat çekilmiştir. Tüm bu teknik detaylar, okuyucunun eserden daha sağlıklı bir şekilde faydalanmasını sağlaması yönüyle dikkate değerdir.

Sonuç itibarıyla eseri yayına hazırlayanlar tarafından defterlere ait orijinal nüshaların esas alınmış olması, giriş kısmında eserle ilgili ayrıntılı bilgi içeren bir bölüm yazılması, defterdeki kayıtların bu “Giriş” bölümünde bir tasnife tâbi tutulması, okuyucuların metinden istifadesini arttırmak için son derece geniş bir “İndeks” ve “Sözlük” hazırlanması, eserin transkripsiyon ve imlâsında tutarlı bir usul takip edilmesi ve baskının bir sayfasında metnin transkripsiyonlu şekline, karşı sayfada ise aslına yer verilmesi, Mevlevîlik tarihi sahasında eşsiz bir başvuru kaynağı olan *Defter-i Dervîşân*'ın bu neşrinin en önemli ve takdire şayan taraflarıdır. Yrd. Doç. Dr. Sezai Küçük ve Doç. Dr. Bayram Ali Kaya'nın iş birliği ve gayretli çalışmalarının bir ürünü olan *Defter-i Dervîşân* neşrinin, bu sahada çalışan araştırmacı ve akademisyenlere ciddi bir katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

**Büşra Çakmaktaş**

(Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

---

### **Ibrahim Al-Dasuqi (1255-1296): A Saint Invented**

Helena Hallenberg

Helsinki: The Finnish Academy of Science and Letters, 2005, 293 sayfa.

---

Araştırmalarını kültür oluşumu üzerinde yoğunlaştırmış bir yazar olan Helena Hallenberg, Kuzey Afrika İslâmı'nda velî kültü üzerine yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Değerlendirmesini yapacağımız *Ibrahim al-Dasuqi: A Saint Invented* eseri 1997'de Helsinki Üniversitesi'nde sunduğu doktora tezinin Finnish Academy of Science and Letters tarafından 2005 yılında yayımlanmış